

Bankructwa
i upadłości
przedsiębiorstw

Bankructwa i upadłości przedsiębiorstw

Teoria – praktyka gospodarcza – studia regionalne

Paweł Antonowicz

Wydawnictwo
Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2015

Recenzent
prof. zw. dr hab. Stanisław Kasiewicz

Redaktor Wydawnictwa
Joanna Kamień

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

Skład i łamanie
Michał Janczewski

Publikacja dofinansowana przez Katedrę Ekonomiki Przedsiębiorstw
Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-7865-314-1

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	9
WSTĘP	15
ROZDZIAŁ I	
ANATOMIA KRYZYSU – OD TEORII NAUK PRZYRODNICZYCH DO NAUK SPOŁECZNYCH	27
Wprowadzenie	27
1.1. W poszukiwaniu kryzysu – darwinizm i metafora ewolucjonistyczna	30
1.2. W poszukiwaniu kryzysu – <i>Punctuated Equilibrium Theory</i>	35
1.3. Prekursorzy i przedstawiciele ewolucjonizmu w naukach społecznych	40
1.4. Twórcza destrukcja J.A. Schumpetera <i>versus</i> teoria chaosu	48
1.5. Na drodze do kryzysu właściwego w przedsiębiorstwie	56
1.5.1. Morfogenetyczny wymiar sytuacji kryzysowej w cyklu życia przedsiębiorstwa	69
1.5.2. Destrukcyjna siła kryzysu – patologia organizacji	76
1.6. Metafora efektu motyla jako implikacja bagatelizacji sytuacji kryzysowych dla zachowania ciągłości funkcjonowania przedsiębiorstwa	80
Podsumowanie	87
ROZDZIAŁ II	
TEORIA BANKRUCTW I PODSTAWY OGŁOSZENIA UPADŁOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW	89
Wprowadzenie	89
2.1. Bankructwo w teorii nauk ekonomicznych	94
2.2. Czynniki determinujące bankructwa przedsiębiorstw – przegląd badań	104
2.3. Analiza bankructw w badaniach demograficznych przedsiębiorstw	111
2.4. Bankructwo w gospodarce – luka w teorii kwantyfikacji zjawiska	115
2.4.1. Bankructwo <i>versus</i> procesy likwidacyjne przedsiębiorstw	118
2.4.2. Propozycja pomiaru skali ekonomicznego bankructwa przedsiębiorstw w gospodarce	121
2.5. Geneza i uwarunkowania rozwoju form zabezpieczania wierzytelności w ewolucji prawa upadłościowego	129
2.6. Niewypłacalność dłużnika jako podstawa ogłoszenia jego upadłości	133
2.7. Przesłanki bilansowej upadłości przedsiębiorstwa	137
2.8. Rola postępowania naprawczego w procesach gospodarczych	145

2.9. Liberalizm polityki drugiej szansy a praktyki reżyserowania bankructw i statystyka wtórnych upadłości przedsiębiorstw	152
Podsumowanie	166

ROZDZIAŁ III

KWANTYTATYWNE SYMPTOMY BANKRUCTWA

NA DRODZE DO UPADŁOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW	169
--	-----

Wprowadzenie	169
--------------------	-----

3.1. Znaczenie sprawozdawczości finansowej a konsekwencje „agresywnej” rachunkowości – defraudacja i fałszowanie sprawozdań finansowych	172
--	-----

3.2. Symptomy bankructwa i upadłości przedsiębiorstw w świetle sprawozdawczości finansowej	176
---	-----

3.2.1. Przebieg procesu pozyskania danych finansowych – opis próby badawczej	178
---	-----

3.2.2. Forma prezentacji i sposoby obliczania wskaźników analizy finansowej	187
---	-----

3.2.3. Obniżenie wiarygodności przedsiębiorstw w wyniku utraty płynności finansowej	189
--	-----

3.2.4. Zmniejszona zdolność obsługi zadłużenia w upadających przedsiębiorstwach	207
--	-----

3.2.5. Kształtowanie cyklu konwersji gotówkowej w upadających przedsiębiorstwach	219
---	-----

3.2.6. Obniżenie efektywności działalności gospodarczej i spadek produktywności upadających przedsiębiorstw	231
--	-----

3.2.7. Analiza wybranych wzorcowych układów nierówności na podstawie sprawozdań finansowych przedsiębiorstw w fazie poprzedzającej ich upadłość	253
---	-----

3.3. Konsekwencje bankructwa lub upadłości dłużnika dla interesariuszy transakcji gospodarczych	271
--	-----

Podsumowanie	274
--------------------	-----

ROZDZIAŁ IV

REGIONALNE STUDIA NAD UPADŁOŚCIAMI PRZEDSIĘBIORSTW W POLSCE	277
---	-----

Wprowadzenie	277
--------------------	-----

4.1. Analiza przekrojowa procesów upadłościowych w Polsce w latach 2007–2013	279
--	-----

4.1.1. Przebieg procesu gromadzenia statystyk upadłościowych	279
--	-----

4.1.2. Koncepcja i założenia budowy Regionalnego Barometru Upadłości Przedsiębiorstw	281
---	-----

4.1.3. Metodyka oceny regionalnej intensyfikacji procesów upadłościowych	285
--	-----

4.1.4. Regionalne zróżnicowanie intensyfikacji procesów upadłościowych	292
--	-----

4.1.4.1. Wstępna analiza upadłości przedsiębiorstw – ujęcie bezwzględne	293
---	-----

4.1.4.2. Mapy intensyfikacji upadłości przedsiębiorstw – RBUP	297
---	-----

4.2. Długość życia upadających w Polsce przedsiębiorstw	310
---	-----

4.3. Analiza struktury upadłości przedsiębiorstw w Polsce w latach 2007–2013	322
--	-----

4.3.1. Upadłości przedsiębiorstw w trybie likwidacyjnym <i>versus</i> układowym	323
4.3.2. Upadłości przedsiębiorstw w podziale na formy prawne	327
4.3.3. Struktura własnościowa upadłości przedsiębiorstw	332
4.3.4. Zmiany w sektorowej i branżowej strukturze upadłości przedsiębiorstw	336
4.4. Transparentność instytucji upadłości w Polsce i w wybranych krajach Europy oraz rekomendacje dla monitoringu procesów upadłościowych w gospodarce	350
Podsumowanie	354
ZAKOŃCZENIE	357
ZAŁĄCZNIKI	365
Załącznik 1. Podmioty gospodarki narodowej w REGON (dane GUS), wnioski upadłościowe (dane MS RP)	365
Załącznik 2. Kwantytatywne symptomy bankructwa na drodze do upadłości przedsiębiorstw	378
Załącznik 3. Demografia i wielopłaszczyznowe analizy regionalne upadłości przedsiębiorstw	460
AKTY NORMATYWNE	499
ORZECZNICTWO	500
LITERATURA	501
SPIS RYSUNKÓW	535
SPIS TABEL	537
SPIS WYKRESÓW	540
SPIS ZAŁĄCZNIKÓW	544

WYKAZ SKRÓTÓW

Skróty aktów normatywnych i innych dokumentów

k.k.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
k.s.h.	ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 1030 ze zm.)
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności, stosowana w statystyce, ewidencji i dokumentacji oraz rachunkowości, a także w urzędowych rejestrach i systemach informacyjnych administracji publicznej, zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 24 grudnia 2007 r. w sprawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) (Dz. U. Nr 251, poz. 1885 ze zm.), dostęp online: http://stat.gov.pl/Klasyfikacje/
PKD 2004	Polska Klasyfikacja Działalności stosowana przez GUS PKD do dnia 31 grudnia 2009 r.
PKD 2007	Polska Klasyfikacja Działalności obowiązująca od 1 stycznia 2010 r., będąca hierarchicznie usystematyzowanym podziałem rodzajów działalności społeczno-gospodarczej, jakie realizują w Polsce podmioty gospodarcze
p.u.n.	ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r., poz. 233)
u.d.i.p.	ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 782)
u.r.	ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 330 ze zm.)

Skróty publikatorów

Dz. U.	Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej
Dz. Urz.	Dziennik Urzędowy

M.P. B	Monitor Polski B, dziennik urzędowy Rzeczypospolitej Polskiej zniesiony z dniem 1 stycznia 2013 r., od kiedy obowiązek ogłaszania m.in. sprawozdań finansowych, określonych w przepisach ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 330 ze zm.), został przeniesiony do Monitora Sądowego i Gospodarczego
MSiG	Monitor Sądowy i Gospodarczy, ogólnopolski dziennik urzędowy, w którym publikowane są obwieszczenia i ogłoszenia wymagane przez określone prawem ustawy
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izby Cywilnej
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
Zb.O.	Zbiór Orzeczeń

Skróty instytucji

BDL GUS	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
BIG	Biuro Informacji Gospodarczej, instytucja gromadząca dane o nierzetelnych dłużnikach, działająca pod nadzorem Ministerstwa Gospodarki, w oparciu o przepisy ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o udostępnianiu informacji gospodarczych i wymianie danych gospodarczych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 1015)
CUW	Centrum Usług Wspólnych, instytucja gospodarki budżetowej powstała w 2011 r. przez przekształcenie gospodarstwa pomocniczego Centrum Obsługi Kancelarii Prezesa Rady Ministrów
EDG	Ewidencja Działalności Gospodarczej
IBnGR	Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową
ICM	Institute for Crisis Management
KNF	Komisja Nadzoru Finansowego
KPF	Konferencja Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce – Związek Pracodawców
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
LBHI	Lehman Brothers Holdings Inc.
NBP	Narodowy Bank Polski
RPP	Rada Polityki Pieniężnej
RDN	Rejestr Dłużników Niewypłacalnych

SKwP	Stowarzyszenie Księgowych w Polsce
SN	Sąd Najwyższy
ZBP	Związek Banków Polskich

Skróty pozycji ze sprawozdań finansowych i wskaźników

A	aktywa ogółem
ATRW	aktywa trwałe
AO	aktywa obrotowe
ZAP	zapasy
NKT	należności krótkoterminowe
ŚP	środki pieniężne i inne aktywa pieniężne
P	pasywa
KW	kapitał własny
KZ	kapitał zakładowy
ZDT	zobowiązania długoterminowe
ZKT	zobowiązania krótkoterminowe
PS	przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów
KOP	koszty działalności operacyjnej (bez pozostałych kosztów operacyjnych)
AM	amortyzacja
WS	wynik ze sprzedaży
PPOP	pozostałe przychody operacyjne
PKOP	pozostałe koszty operacyjne
WOP	wynik z działalności operacyjnej
PF	przychody finansowe
KC	koszty całkowite
KF	koszty finansowe
ODS	odsetki
WDG	wynik z działalności gospodarczej
ZNDW	zyski nadzwyczajne

SNDW	straty nadzwyczajne
WFB	wynik finansowy brutto
WFN	wynik finansowy netto
EBIT	(ang. <i>earnings before interest and taxes</i>), wynik operacyjny stanowiący korektę wyniku finansowego netto (<i>in plus</i>) o koszty podatkowe i koszty finansowe związane z obsługą długu (netto)
R_{NKT}	wskaźnik cyklu inkasa należności
R_{ZAP}	wskaźnik rotacji zapasów
R_{ZKT}	wskaźnik rotacji zobowiązań krótkoterminowych
CKG	cykl konwersji gotówkowej
KP	kapitał pracujący
ROA	(ang. <i>return on assets</i>), wskaźnik rentowności aktywów
ROE	(ang. <i>return on equity</i>), wskaźnik rentowności kapitału własnego
ROS	(ang. <i>return on sales</i>), wskaźnik rentowności sprzedaży

Pozostałe skróty

bd.	brak danych
dz.g.	działalność gospodarcza osób fizycznych
FW	forma własności podmiotów gospodarki narodowej, pojęcie stosowane w REGON, określające stopień posiadania kapitału przez podmiot
j.	jednostka
jg.	jednostka gospodarcza
jp.	jednostka pieniężna
LQ	(ang. <i>Location Quotient</i>), wskaźnik lokalizacji
LM	tryb upadłości likwidacyjnej prowadzonej w celu likwidacji majątku niewypłacalnego dłużnika
MZU	tryb upadłości układowej uwzględniającej możliwość zawarcia układu dłużnika z wierzycielami
MSP	małe i średnie przedsiębiorstwa
PET	(ang. <i>Punctuated Equilibrium Theory</i>), teoria przerywanej równowagi
RBUP	Regionalny Barometr Upadłości Przedsiębiorstw

sc.	spółka cywilna
SWO	system wczesnego ostrzegania
tekst jedn.	tekst jednolity
\bar{x}	średnia arytmetyczna
Me	mediana
Q_1	kwartył pierwszy
Q_3	kwartył trzeci
D_1	decyl pierwszy
D_9	decyl dziewiąty
IRQ	(ang. <i>interquartile range</i>) rozstęp międzykwartyłowy, stanowiący różnicę między trzecim i pierwszym kwartyłem

WSTĘP

Problematyka bankructw i upadłości przedsiębiorstw nieustannie znajduje się w polu zainteresowania zarówno wielu badaczy, jak i praktyków. Wydaje się stale istotna i aktualna bez względu na koniunkturę gospodarczą, co skutkuje jej dużym znaczeniem dla teorii zarządzania przedsiębiorstwem. W czasach dekoniunktury przedsiębiorcy stają się bardziej wrażliwi na wszelkie sygnały mogące mieć wpływ na zdolność do zachowania ciągłości funkcjonowania ich organizacji (ang. *Business Continuity Management*). W obawie przed konsekwencjami współpracy z niewypłacalnym kontrahentem, a także w obliczu potencjalnej bagatelizacji rozwoju sytuacji kryzysowej w organizacji stają się oni zdecydowanie bardziej zachowawczy i ostrożni. Wszelkie informacje o upadłościach przedsiębiorstw, a szczególnie podawane w ujęciu branżowym, mogą okazać się dla nich cenną wskazówką przy podejmowaniu decyzji. Są one szczególnie przydatne w warunkach podwyższonego ryzyka. Natomiast w okresie hossy stale aktualizowana wiedza o potencjalnych bankructwach i upadłościach przedsiębiorstw może stać się katalizatorem dla wprowadzenia przemyślanych rozwiązań i procedur o charakterze prewencyjnym. To właśnie okres dobrej koniunktury jest najwłaściwszy dla wprowadzania i testowania mechanizmów zarządzania ukierunkowanego na wzrost reaktywności organizacji przeciwdziałającej pojawiającym się czynnikom kryzysogennym. Świadomość sinusoidalności i koniunkturalności jako permanentnych cech gospodarki wolnorynkowej może mieć bowiem wpływ na stosowanie systemów wczesnego ostrzegania, a także budowanie mechanizmów obronnych, implemmentowanych w schemat działań szeroko rozumianego zarządzania antykryzysowego i kryzysowego w różnego typu organizacjach gospodarczych. Stąd też wynika swoista ponadczasowość oraz znaczenie podjętej w niniejszej książce problematyki, nie tylko dla rozwoju wybranych dziedzin nauk ekonomicznych, lecz przede wszystkim właśnie dla praktyki gospodarczej.

Przyjmując stanowisko definicyjne J. Pietera, można uznać, że niniejsza rozprawa ma charakter analityczno-syntetyczny¹. Opiera się bowiem na fundamentalnych i zawsze obecnych składowych procesach poznawczych w postaci analizy i syntezy. Jej analityczny charakter jest zdeterminowany przedmiotem badań nad bankructwami i upadłościami przedsiębiorstw w gospodarce, który jest traktowany w dalszym ciągu jako relatywnie nowy i nie w pełni ugruntowany w dziedzinie nauk ekonomicznych. W związku z tym podczas powstawania dysertacji stale pojawiały się nowe pytania

¹ Szerzej: J. Pieter, *Ogólna metodologia pracy naukowej*, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, s. 31–32.

i dylematy. Otwierały się wcześniej niedostrzegalne na gruncie teoretycznym wątki badawcze, wynikające ostatecznie z konieczności zagłębienia się w interdyscyplinarny dyskurs, zdecydowanie wykraczający poza *stricte* dziedzinę nauk ekonomicznych, a tym bardziej jedną z jej dyscyplin – nauki o zarządzaniu. W podjętych rozważaniach, zawartych w szczególności w pierwszym i drugim rozdziale, pojawiają się bowiem próby łączenia teorii i paradygmatów z pogranicza dziedziny nauk ekonomicznych, prawnych, a nawet biologicznych. Dlatego z jednej strony nie można było oprzeć się poczuciu wkraczania w obszar wiedzy dotąd nie w pełni opisany w literaturze ekonomicznej. Z drugiej jednak strony, eksplorując kolejne pola badawcze w zakresie szeroko pojętych uwarunkowań bankructw i upadłości przedsiębiorstw, należy zauważyć, że w opublikowanym dotychczas przez autora dorobku naukowym znajdują się też takie opracowania, których problematyka nie została podjęta w niniejszej książce, a które bezsprzecznie wiążą się z tym nurtem badawczym². Dlatego warto na wstępie podkreślić, że do niepodejmowanych celowo w niniejszej książce, ale traktowanych raczej jako komplementarne i odrębne nurty badawcze należą w szczególności: 1) ekonomiczna analiza prawnych rozwiązań w zakresie stosowania przepisów prawa upadłościowego i naprawczego oraz ochrony wierzycieli występujących jako strona postępowania

² Zob. szerzej m.in.: P. Antonowicz, *Postępowania likwidacyjne i układowe versus naprawcze a ochrona wierzycieli w procesach upadłościowych przedsiębiorstw w Polsce* [w:] *Procesy upadłościowe przedsiębiorstw i osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej – konsekwencje dla banków oraz propozycje usprawnień*, red. B. Lepczyński, Związek Banków Polskich, Gdańsk–Warszawa 2013, s. 79–104; P. Antonowicz, A. Antonowicz, *Koncepcja franczyzy jako strategii restrukturyzacji zadłużenia upadłego przedsiębiorstwa – case study*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance” 2013, vol. 11, nr 4/3, s. 23–33; P. Antonowicz, Ł. Szarmach, *Teoria i praktyka funkcjonowania piramidy finansowej versus studium przypadku upadłości Amber Gold Sp. z o.o.*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance” 2013, vol. 11, nr 1/2, s. 5–23; P. Antonowicz, P. Szreder, *Spektakularne upadłości przedsiębiorstw FMCG w Polsce w 2012 r. na przykładzie wybranych podmiotów Grupy Kapitałowej BOMI S.A.*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance” 2013, vol. 11, nr 1/3, s. 5–25; P. Antonowicz, *Zatory płatnicze i problemy z utrzymaniem płynności finansowej jako determinanty upadłości przedsiębiorstw branży budowlanej* [w:] *Bankructwa przedsiębiorstw. Wybrane aspekty ekonomiczne i prawne*, red. E. Mączyńska, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2013, s. 95–111; P. Antonowicz, *Własności wskaźnika rentowności sprzedaży brutto oraz produktywności majątku w prognozowaniu i ocenie zagrożenia upadłością przedsiębiorstw* [w:] *Czas na pieniądz. Zarządzanie finansami. Mierzenie wyników przedsiębiorstw i ocena efektywności inwestycji*, seria: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 760, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia nr 59, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2013, s. 11–20; P. Antonowicz, *The Asset Self-Financing Level and Debt Service Coverage Conducted by Bankrupting Companies within 1–3 Years Before Their Bankruptcy*, seria: Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 803, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, nr 66, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2014, s. 245–253; P. Antonowicz, *Składowe Cyklu Konwersji Gotówki na trzy lata przed ogłoszeniem upadłości polskich przedsiębiorstw*, [w:] *Ekonomia i prawo upadłości przedsiębiorstw. Zarządzanie przedsiębiorstwem w kryzysie*, red. S. Morawska, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2012, s. 100–111; i inne.

upadłościowych, 2) studia przypadków spektakularnych upadłości przedsiębiorstw i form restrukturyzacji zadłużenia niewypłacalnych dłużników. Ponadto traktowanym odrębnie, ale też szeroko podejmowanym w innych publikacjach nurtem badawczym jest 3) weryfikacja możliwości stosowania wybranych modeli wczesnego ostrzegania przed upadłością, wykorzystujących dane pochodzące ze sprawozdań finansowych, których metodyka powstania opiera się na założeniach wielowymiarowej analizy dyskryminacyjnej (ang. *discriminant analysis*).

Zasadnicza teza badawcza, stanowiąca punkt wyjścia dla prowadzonych wielopłaszczyznowo badań, została sformułowana następująco: bankructwa oraz upadłości przedsiębiorstw są nierozdzielnie związane ze współcześnie definiowanym obrazem gospodarki rynkowej. Teza ta jest swoistą parafrazą stwierdzenia E. Mączyńskiej, że: „gospodarka rynkowa bez bankructw jest jak chrześcijaństwo bez piekła”³. Tak postawionej tezy badawczej, zgodnie z jej definicją⁴, nie można sfalsyfikować, a jej poprawność można ocenić, stosując ciąg logiczny oparty na dedukcji. Przebiega on w następujący sposób: 1) każde działanie, w tym przede wszystkim podejmowane w sferze gospodarczej, jest ukierunkowane na osiągnięcie określonych rezultatów w danej przyszłości; 2) podstawowym czynnikiem stanowiącym i określającym przyszłość jest niepewność oraz/lub jej kwantyfikowalna część, z definicji określana ryzykiem; 3) przedsiębiorstwo (organizacja) nie może być bytem statycznym, niewchodzącym w interakcje z otoczeniem, a więc jego (jej) rozwój jest determinowany działaniem; 4) działanie nie zawsze da się utrzymać w pożądanym trajektoriiach, przez co w cyklu życia przedsiębiorstwa pojawiają się liczne sytuacje kryzysowe; 5) bagatelizacja lub niedostrzeżenie sytuacji kryzysowych, brak reaktywności organizacji lub przyjęcie niewłaściwego scenariusza działań mogą w konsekwencji doprowadzić do pojawienia się kryzysu właściwego, którego źródła i podłoże mają bardzo zróżnicowany charakter; 6) eskalacja kryzysu właściwego może zaburzyć dotychczasowe formy kooperacji pomiędzy stronami występującymi w procesach gospodarczych; 7) trwały brak równowagi w relacjach przedsiębiorstwo – otoczenie staje się przesłanką i podstawą jego ekonomicznego bankructwa; 8) posiadanie przez przedsiębiorstwo określonych atrybutów, szczególnie zdefiniowanych obowiązującym stanem prawnym, umożliwia kooperantom (wierzycielom) podejmowanie próby przywrócenia równowagi, w skrajnym scenariuszu poprzez instytucję upadłości.

Tak sformułowana teza badawcza koresponduje z celem głównym niniejszej książki, którym jest wielopłaszczyznowa analiza źródeł, identyfikacja kwantyfikowalnych przejawów oraz cech charakterystycznych dla bankrutujących i upadających w Polsce przedsiębiorstw. Proces twórczego rozwiązywania kolejno stawianych pytań badawczych odsłaniał wewnętrzne sprzeczności i niespójności zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, jak i w sferze wielopłaszczyznowych wyników uzyskanych z przepro-

³ A. Adamska, *Bankructwa, upadłości i restrukturyzacja przedsiębiorstw*, „Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie” 2012, nr 1, s. 51.

⁴ H.G. Adamkiewicz-Drwiłło, *Współczesna metodologia nauk ekonomicznych*, Dom Organizatora TNOiK, Toruń 2008, s. 76.

wadzonych badań empirycznych. W tytule publikacji – *Bankructwa i upadłości przedsiębiorstw* intencjonalnie zawarto wyraźne zróżnicowanie terminologiczne zjawiska ekonomicznego bankructwa od stanu upadłości przedsiębiorstwa. Podtytuł *Teoria – praktyka gospodarcza – studia regionalne* stanowi zaś ramowe wskazanie na przyjęty ciąg logiczny wywodu. Dwa pierwsze rozdziały w przeważającej mierze poświęcono bowiem studiom teoretycznym i krytycznej analizie piśmiennictwa. W rozdziale trzecim przedstawiono syntezę wyników badań empirycznych, które w opinii autora książki mają największą wartość dla praktyki gospodarczej. Natomiast rozdział czwarty, spinający klamrą wcześniej podejmowane rozważania, odnosi się do perspektywy makrogospodarczej i komplementarnie uzupełnia dostrzegalną lukę badawczą w zakresie diagnozy oraz oceny intensyfikacji i wielopłaszczyznowej analizy regionalnej upadłości przedsiębiorstw w gospodarce.

Dekompozycja celu głównego opracowania umożliwiła jednocześnie określenie celów szczegółowych:

- 1) Krytyczna analiza piśmiennictwa naukowego w celu usystematyzowania i uporządkowania podstawowych definicji oraz związków przyczynowo-skutkowych występujących w badaniach nad bankructwami i upadłościami przedsiębiorstw. W związku z tym istotne jest uwzględnienie znaczenia metafory ewolucjonistycznej w cyklu życia przedsiębiorstwa i połączenie na pozór antagonistycznych teorii ewolucji K. Darwina z *Punctuated Equilibrium Theory*, twórczej destrukcji J.A. Schumpetera i elementów teorii chaosu. Z kolei w odniesieniu do czynników determinujących pojawienie się w cyklu życia przedsiębiorstwa takich etapów, jak: sytuacja kryzysowa, kryzys właściwy, ekonomiczne bankructwo i ostatecznie sama upadłość przedsiębiorstwa, postawiono sobie za cel uporządkowanie stosowanej terminologii.
- 2) Identyfikacja kwantytatywnych symptomów upadłości przedsiębiorstw, pojawiających się w okresie od roku do 4 lat przed sądowym orzeczeniem o niewypłacalności dłużnika, w szczególności poprzez wyznaczenie przedziałów zmienności dla jednowymiarowych wskaźników analizy finansowej w próbie upadających przedsiębiorstw, na tle tożsamyh branżowo prób podmiotów gospodarki narodowej, a także poprzez analizę wybranych wzorcowych układów nierówności, przeprowadzoną w celu wykrycia dysfunkcji występujących w upadających przedsiębiorstwach, które są dostrzegalne przez pryzmat wspólnie rozpatrywanych relacji wskaźnikowych.
- 3) Analiza *ex post* struktury populacji generalnej upadłości przedsiębiorstw mających miejsce w latach 2007–2013 w gospodarce polskiej ukierunkowana na odwzorowanie jej wielopłaszczyznowej charakterystyki, koncentracji branżowej oraz geograficznie określonych obszarów intensyfikacji regionalnej.

Proces rozwoju każdej dyscypliny naukowej wymaga również od jej uczestników ciągłego formułowania nowych hipotez badawczych⁵. Ciąg logiczny opracowania w pewnym stopniu nawiązuje do konieczności łączenia teorii z różnych obszarów wiedzy.

⁵ Szerzej: M. Nowakowska, *Teorie badań. Ujęcie modelowe*, PWN, Warszawa 1977, s. 216–223.

Jest to w największym stopniu zauważalne na poziomie lektury pierwszych dwóch rozdziałów książki, w których dokonana została synteza poglądów przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych, oparta na metodzie analizy i krytyki piśmiennictwa. Dlatego też w pierwszej części rozprawy (rozdziały pierwszy i drugi) poddano weryfikacji następujące hipotezy badawcze:

- 1) Intuicyjne postrzeganie przez człowieka zjawisk kryzysogennych (sytuacji kryzysowych) oraz ich następstw jako zjawisk destrukcyjnych i pejoratywnych w rzeczywistości nie musi oznaczać (w perspektywie horyzontalnej) końca organizacji, lecz może stanowić początek jej odrodzenia i lepszego bytu.
- 2) Zidentyfikowane we właściwym czasie oraz odpowiednio zarządzane sytuacje kryzysowe mogą stać się swoistym katalizatorem pozytywnych zmian na drodze rozwoju przedsiębiorstwa w czasie, natomiast brak wrażliwości i bagatelizowanie stopniowo narastających przejawów sytuacji kryzysowej prowadzi do zjawiska kryzysu właściwego, które może okazać się destrukcyjne dla dalszego funkcjonowania organizacji.
- 3) Poprzez sytuacje kryzysowe organizacja adaptacyjnie rozwija się oraz przekształca w kolejne adekwatne do wymogów rynku postaci, zaś lekceważenie symptomów rodzącej się sytuacji kryzysowej doprowadza ją do punktu zwrotnego, w którym musi się ona zmierzyć z destrukcyjną siłą zjawiska kryzysu właściwego.

W drugiej części dysertacji, odwołującej się do wyników przeprowadzonych badań empirycznych (rozdziały trzeci i czwarty), poddano weryfikacji następujące hipotezy badawcze:

- 4) Symptomy zbliżającej się upadłości przedsiębiorstwa są dostrzegalne na poziomie analizy wskaźnikowej już w okresie od roku do 4 lat poprzedzających sądowe orzeczenie o niewypłacalności dłużnika.
- 5) Poziom zagrożenia upadłością przedsiębiorstwa jest zdeterminowany przyjętą formą i ustalonym terminem regulowania zobowiązań pieniężnych przez strony transakcji gospodarczych.
- 6) Przestrenny rozkład skali upadłości przedsiębiorstw w Polsce jest zróżnicowany, a jego dysproporcje wynikają m.in. z nieproporcjonalnego rozkładu w podziale administracyjnym Polski podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych, likwidowanych, a także względem których składane są wnioski upadłościowe.
- 7) Charakterystyczne dla procesów upadłościowych przedsiębiorstw w Polsce jest nie tylko ich przestrzenne (regionalne) zróżnicowanie, ale również wielowymiarowa wewnętrzna różnorodność ich struktury, odnosząca się zarówno do sposobu ich przebiegu, jak i w szczególności do ich formy organizacyjno-prawnej, formy własności oraz przedmiotu realizowanych przez nie działalności gospodarczych.
- 8) Instytucja upadłości przedsiębiorstw w Polsce nie stanowi w przeważającej mierze sposobu na wyjście z rynku dla nowo zakładanych przedsiębiorstw, natomiast jest częściej wykorzystywana przez podmioty gospodarcze mające dłuższą (wieloletnią) historię funkcjonowania na rynku.

Mierzenie się z wyzwaniem przedstawienia i rozwiązania problemów stanowiących kolejne rozdziały książki można porównać do próby rozwiązania bardzo mocno splecionych węzłów. Trudność ich rozwikłania wynika z olbrzymiego bogactwa różnorodnych poglądów przedstawicieli nauki, często skrajnie odmiennych od siebie, a jednak wnoszących nieocenioną wartość do podjętych w pracy rozważań. Problem bankructw i upadłości przedsiębiorstw jest bowiem niezwykle zróżnicowany kontekstowo. Przepłatające się procesy rozumowania opartego na dedukcji i indukcji są ściśle zdeterminowane w tym przypadku specyfiką konkretnych przykładów bankrutujących lub upadających jednostek gospodarczych. Pewne schematy postępowania tych przedsiębiorstw wynikają bowiem ze specyfiki branży, w której funkcjonują, ale także z etapu ich cyklu życia czy z samej fazy cyklu koniunkturalnego. Pojawiają się w końcu również w literaturze przedmiotu istotne różnice w stosowanej nomenklaturze oraz w definiowaniu określonych procesów oraz zjawisk dotyczących sfery bankructw i upadłości. Warto zauważyć, że budowana w ten sposób i stale ewoluująca teoria ściśle koresponduje z historycznymi doświadczeniami bankructw i upadłości przedsiębiorstw występujących w praktyce gospodarczej. Aby teoria ta nie była formułowana wyłącznie *post factum*, ale mogła być wzbogacona o utylitarne atrybuty, co pozwoliłoby w praktyce na minimalizację ryzyka upadłości przedsiębiorstw, musi rozwijać się wielopłaszczyznowo i prospektywnie. Tym samym nie może być to nauka zamknięta. Ten stan rzeczy potwierdzają również poglądy M. Romanowskiej i Z. Dworzeckiego, którzy podnoszą, że „cechą odróżniającą nauki o organizacji i zarządzaniu od innych grup nauk jest wieloaspektowość analizy rzeczywistości i interdyscyplinarny charakter badań”⁶.

Taka perspektywa i podejście do szeroko rozumianej problematyki bankructw i upadłości przedsiębiorstw dostrzegalne są też u innych przedstawicieli tego nurtu, realizujących wielopłaszczyznowe badania, bynajmniej nie tylko w zbliżonym problemowo zakresie. Niezwykle trafnie konieczność wieloaspektowości, jaka musi pojawiać się m.in. w tego typu badaniach, sformułował M. Bratnicki: „jeżeli chcemy widzieć całość, to nie wolno nam odrzucać i bagatelizować żadnej z perspektyw metodologicznych”. Autor, powołując się w prowadzonym wywodzie m.in. na poglądy M.W. Lewisa i A.J. Grimesa, postuluje ujawnianie różnic, podobieństw i wzajemnych zależności pomiędzy różnymi szkołami teoretyzowania, które wytwarzają „sytuacyjne dochodzenie do prawd cząstkowych” w celu przewycięzania zjawiska „dualizmu wojen pomiędzy poplecznikami poszczególnych paradygmatów”⁷. Problem na poziomie strategicznego zarządzania przedsiębiorstwem bardzo trafnie definiuje M. Romanowska, która zauważa, że „tyle lat minęło od kryzysu z lat 70. XX wieku, (...) a specjaliści od zarządzania wciąż szukają dobrego pomysłu na planowanie rozwoju przedsiębiorstwa w warunkach nieciągłych zmian w otoczeniu”⁸. Autorka, powołując się na badania J. Trouta, za-

⁶ M. Romanowska, Z. Dworzecki, *Teoria i praktyka zarządzania [w:] Podstawy organizacji i zarządzania*, red. M. Romanowska, Difin, Warszawa 2001, s. 15.

⁷ M. Bratnicki, *Podstawy współczesnego myślenia o zarządzaniu*, Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Dąbrowa Górnicza 2000, s. 121.

⁸ M. Romanowska, *Planowanie strategiczne w przedsiębiorstwie*, PWE, Warszawa 2009, s. 13.

daje fundamentalne, choć retoryczne pytanie, jednocześnie odsłaniające trudną do akceptacji, nawet w środowisku naukowym, prawdę: „czy wśród 21.955 książek (według obliczeń J. Trouta), jakie napisano w ostatnich 30 latach na temat strategii i marketingu, znajdzie się chociaż jedna, która odpowie na pytanie, jak kierować rozwojem przedsiębiorstwa w nieprzewidywalnym otoczeniu?”⁹. Czy zatem nie jest to dobry pretekst, aby zainicjować dyskusję nad, w opinii autora niniejszej książki, koniecznym wprowadzeniem do teorii zarządzania trwałego i stale pogłębianego dyskursu naukowego w ramach obszaru badawczego określanego mianem ekonomiki bankructw i upadłości przedsiębiorstw? Wydaje się jednak, że tendencja do rozwoju tego nurtu problemowego oddolnie została już zainicjowana przez środowisko naukowe. Jest to tym bardziej uzasadnione, że, jak zauważa M. Romanowska, „w minionej dekadzie zmianie uległy praktycznie wszystkie elementy otoczenia przedsiębiorstw”¹⁰. Natomiast pragmatyczny wymiar swoistej granicy reakcji organizacji na zmiany stał się przedmiotem oceny i analizy wielu teoretyków zarządzania¹¹.

Pierwsze problemy, których rozwiązania w zasadniczym stopniu na płaszczyźnie rozumowania dedukcyjnego podjęto się w opracowaniu, pojawiły się podczas interdyscyplinarnej analizy wpływu metafory ewolucjonistycznej z obszaru nauk biologicznych na poglądy ekonomistów w sferze miejsca, jakie zajmuje i roli, jaką odgrywa kryzys w cyklu życia przedsiębiorstwa. Darwinistyczne spojrzenie na ewolucjonizm i teorię doboru naturalnego, które miało swoje źródło już w pracach J.B. Lamarcka, miało istotny wpływ na kształtowanie się poglądów przedstawicieli nauk społecznych. Dlatego też poszukując odpowiedzi na konsekwencje kryzysu w organizacji, poddano weryfikacji pierwszą postawioną w rozdziale pierwszym hipotezę, która nawiązywała m.in. do teorii kreatywnej destrukcji J.A. Schumpetera. Rozważania te wiązały się z koniecznością połączenia na pozór sprzecznych względem siebie koncepcji: gradualizmu stanowiącego główny filar teorii ewolucji K. Darwina czy poglądów A.R. Wallace’a oraz punktualizmu utożsamianego z tzw. nieciągłą (szarpaną) ewolucją N. Eldredge’a i S.J. Goulda – *Punctuated Equilibrium Theory* (PET). To właśnie m.in. dzięki twórczej destrukcji J.A. Schumpetera uwypuklona została swoista dychotomia: z jednej strony morfogenetycznych, z drugiej zaś patologicznych konsekwencji następstw sytuacji kryzysowych oraz etapu kryzysu właściwego dla zachowania ciągłości funkcjonowania przedsiębiorstwa. Bagatelizacja sytuacji kryzysowych w organizacji metaforycznie została w podsumowaniu tej części opracowania przyrównana do, tylko pozornie uporządkowanych trajektorii, tzw. dziwnego atraktora E.N. Lorenza. Uzmysławia to, poprzez połączenie teorii chaosu i perspektyw systemowych, jak dalekie konsekwencje (często wręcz nieprzewidywalne) może

⁹ Ibidem, s. 14.

¹⁰ M. Romanowska, *Aspiracje rozwojowe polskich przedsiębiorstw* [w:] *Strategiczna transformacja polskich przedsiębiorstw*, red. M. Romanowska, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2004, s. 24.

¹¹ Szerzej: K. Safin, *Ciągłość i zmiana w zarządzaniu małym przedsiębiorstwem* [w:] *Granice zarządzania*, red. M. Romanowska, J. Cygler, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2014, s. 178–180.

wywołać nawet niewielka zmiana warunków początkowych dla całego układu – skomplikowanej materii, jaką jest organizacja przedsiębiorstwa¹².

Rozdział drugi stanowi kontynuację rozważań teoretycznych, które w pierwszej części książki prowadzą do dychotomicznego rozgraniczenia potencjalnie morfogenetycznego wymiaru sytuacji kryzysowej, a także destrukcyjnej i patologicznej siły kryzysu właściwego. Ta część opracowania dotyczy jednak już zdecydowanie bardziej *stricte* organizacji i przedsiębiorstwa. Jest oparta na wielopłaszczyznowej analizie literatury ekonomicznej, w której podejmowane były przez różne zespoły naukowe badania na próbach upadających lub też upadłych przedsiębiorstw. Rozgraniczając takie pojęcia, jak: sytuacja kryzysowa, kryzys, bankructwo czy upadłość, zdefiniowano istotną lukę nie tylko w sferze nauk ekonomicznych, ale przynajmniej szeroko pojętego obszaru nauk społecznych. Jest nią w dalszym ciągu nie w pełni kwantyfikowalne zjawisko bankructw w gospodarce. Pojęcie to często błędnie jest utożsamiane z terminem upadłości przedsiębiorstwa, a *de facto* z ilościowego punktu widzenia dotyczy zdecydowanie szerszego kręgu przedsiębiorców. Jego kwantyfikowalne ramy może otwierać liczba orzeczonych upadłości w danym roku w gospodarce, zaś górną granicę można wyznaczyć jedynie w przybliżeniu, m.in. poprzez: analizę skali składanych wniosków upadłościowych do sądów gospodarczych lub też liczbę zgłoszonych nierzetelnych dłużników do Biur Informacji Gospodarczych (BIG) lub Rejestru Dłużników Niewypłacalnych (RDN). Można również, traktując jednak ten parametr z dużym dystansem, oceniać zmiany ilościowe w skali likwidacji podmiotów gospodarki narodowej. Jednak należy pamiętać, że nie każda likwidacja i wyrejestrowanie podmiotu z rejestru REGON mogą być utożsamiane z ekonomicznym bankructwem tej jednostki czy też jej upadłością. Tym samym już na wstępie trzeba wyraźnie zaznaczyć, że w żadnym wypadku nie można traktować synonimicznie takich pojęć, jak: likwidacja, bankructwo czy upadłość jednostki gospodarczej, co niestety dość powszechnie ma miejsce w publicystyce.

Rozdział drugi obejmuje również rozważania na temat genezy oraz ewolucji praw do zabezpieczania wierzytelności stron występujących w obrocie gospodarczym, a także przesłanek, jakie są brane pod uwagę przez sąd na etapie poprzedzającym orzeczenie o trwałej niewypłacalności dłużnika, czyli jego upadłości. Podejmując w końcowej części rozdziału drugiego rozważania na temat oceny zasadności stosowania polityki drugiej szansy dla przedsiębiorców, omówiono takie zagadnienia, jak: 1) nieefektywność procedur naprawczych zapisanych w ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r., poz. 233) (p.u.n.); 2) wciąż aktualny i jednocześnie w praktyce w dalszym ciągu niemierzalny wymiar „reżyserowanych” upadłości przedsiębiorstw; 3) a także (prekursorsko podejmowane w przedmiotowych badaniach) zjawisko wtórnej upadłości przedsiębiorstw.

Przekrojowe badania nad bankructwami i upadłościami przedsiębiorstw obejmowały lata 2007–2013, w których autor gromadził wielowymiarowe dane statystyczne

¹² I.K. Hejduk, W.M. Grudzewski, A. Sankowska, M. Wańtuchowicz, *W kierunku zarządzania drugiej generacji – model diamentu czterech paradygmatów współczesnego przedsiębiorstwa*, „E-mentor – Dwumiesięcznik Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie” 2010, nr 1(33).

na temat procesów upadłościowych przedsiębiorstw w Polsce. Dzięki podjętej współpracy z jedną z największych na świecie wywiadowni gospodarczych w trakcie ponad siedmioletniego procesu tworzenia bazy danych na temat upadłości przedsiębiorstw pozyskanych zostało 45 038 zdjęć sprawozdań finansowych upadłych w tych latach podmiotów gospodarczych. Pozwoliły one wygenerować łącznie 15 983 kompletów sprawozdań finansowych, na które składały się każdorazowo bilans oraz rachunek zysków i strat za rok obrotowy poprzedzający datę sądowego ogłoszenia upadłości. Ostatecznie na 4750 ogłoszonych w latach 2007–2013 przypadków upadłości przedsiębiorstw zgromadzono sprawozdania finansowe 2739 jednostek gospodarczych (jg.) (nie biorąc pod uwagę osób fizycznych samodzielnie prowadzących pozarolniczą działalność gospodarczą, a także spółek cywilnych tych osób). Celem szczegółowym tych wieloletnich prac było utworzenie możliwie szerokiej bazy danych finansowych, obejmującej dane sprawozdawcze postawionych w stan upadłości podmiotów gospodarczych z lat 2007–2013, które sporządziły i opublikowały sprawozdania finansowe we właściwym dzienniku urzędowym (ówcześnie M.P. B) bądź złożyły je do właściwego ich siedzibie działalności wydziału gospodarczego sądu rejonowego za co najmniej 2 lata obrotowe poprzedzające sądowe ogłoszenie o upadłości. Zbudowana w ten sposób na cele niniejszej rozprawy baza danych upadłościowych była jedną z największych i najpełniejszych, jakie w przedmiotowym obszarze zostały w Polsce utworzone. Niezwykle ważnymi aspektami procesu pozyskiwania tych danych były charakter i specyfika obiektów, których dane w tym czasie gromadzono. Należy bowiem podkreślić, że pozyskiwanie, często traktowanych jako „wrażliwe”, danych finansowych upadających przedsiębiorstw jest zdecydowanie trudniejsze niż pozyskiwanie informacji na temat przedsiębiorstw dobrze prosperujących. Znajdujące się w fazie ekonomicznego bankructwa lub też chylące się ku upadłości przedsiębiorstwa bardzo często nie dopełniały bowiem swoich obowiązków sprawozdawczych. A jeżeli już miało to miejsce, to niejednokrotnie na ich akta, zamawiane w czytelnich akt KRS, trzeba było czekać miesiącami, gdyż były przetrzymywane przez sędziów, syndyków czy też prokuratorów. Jak podkreślono w ostatniej części opracowania, w Polsce nie istnieje centralny rejestr upadłości, którego kształt i struktura mogłyby przyczynić się w zdecydowanej mierze do wzrostu transparentności oraz przejrzystości prowadzonych postępowań upadłościowych. Fakt jego braku negatywnie wpływa nie tylko na praktykę gospodarczą, ale również w wielu przypadkach uniemożliwia prowadzenie badań naukowych. Dlatego też należy podkreślić, że na wieloletnie konsekwentne podejmowanie działań, polegających w szczególności na żmudnym i indywidualnym gromadzeniu dla każdej upadającej jednostki danych i informacji ją opisujących, znacząco wpłynęły realizowane przez autora w latach 2007–2013 projekty badawcze¹³. Tym samym dwa

¹³ Realizowane projekty badawcze w zakresie ekonomiki bankructw i upadłości przedsiębiorstw w latach 2007–2013: 2007 r. – stypendium naukowe Fundacji Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego w zakresie „Analizy strukturalnej upadłości przedsiębiorstw województwa pomorskiego na tle statystyk ogólnopolskich”; 2008 r. – grant na badania własne pt. „Analiza strukturalna upadłości przedsiębiorstw województwa pomorskiego w latach 2003–2007”; 2009 r. – grant na badania

ostatnie rozdziały opracowania obejmują empiryczne wyniki badań własnych. Nie są one bynajmniej oderwane od kontekstu teoretycznego, a wręcz przeciwnie – intencją autora było umiejscowienie wyników prowadzonych badań własnych w dotychczasowym nurcie studiów podejmowanych przez innych badaczy.

W rozdziale trzecim przedstawiono wyniki badań sprawozdań finansowych upadających w Polsce przedsiębiorstw. Celem głównym tej części opracowania była identyfikacja kwantytatywnych symptomów upadłości przedsiębiorstw poprzez określenie kształtowania się przyjmowanych zakresów wartości przez wybrane wskaźniki analizy finansowej, które są charakterystyczne dla przedsiębiorstw znajdujących się na rok do 4 lat przed ogłoszeniem ich upadłości. Walorem tych badań jest ich podział na 16 homogenicznych branżowo prób upadłości przedsiębiorstw, posegmentowanych w oparciu o podstawowy, realizowany przez te jednostki profil działalności gospodarczej, wyrażony kodem Polskiej Klasyfikacji Działalności Gospodarczej (PKD). Poprzez badanie wybranych wskaźników analizy finansowej oraz wzorcowych układów nierówności zidentyfikowano w tej części badań tzw. negatywne benchmarki. Są to zakresy przyjmowanych wartości wybranych wskaźników analizy finansowej, jakie zostały zaobserwowane w okresie od roku do 4 lat przed ogłoszeniem upadłości przedsiębiorstw. Aby umożliwić bezpośrednie porównanie zmienności wskaźników w jednostkach upadających z kształtowaniem się ich poziomów na tle ogółu podmiotów gospodarki narodowej, zestawiono otrzymane wyniki badań upadłych przedsiębiorstw wybranych branż z wynikami badań prowadzonych przez T. Dudycza i W. Skoczylas, publikowanymi cyklicznie w ramach opracowań Komisji ds. Analizy Finansowej Rady Naukowej Stowarzyszenia Księgowych w Polsce *Sektorowe wskaźniki finansowe*. Szeroki zakres prowadzonych w tej części książki badań wymagał utworzenia relatywnie dużego, składającego się z wielu tabelarycznych zestawień załącznika nr 2.

Ostatnia część publikacji stanowi spojrzenie na procesy upadłościowe przedsiębiorstw z perspektywy gospodarki i jej zróżnicowanego rozwoju regionalnego. Poprzez autorską propozycję wprowadzenia do badań demograficznych¹⁴ przedsiębiorstw wskaźników regionalnego zróżnicowania intensyfikacji procesów upa-

własne pt. „Analiza strukturalna upadłości przedsiębiorstw w Polsce w 2008 r. oraz w I połowie 2009 r.”; 2010 r. – finansowe wsparcie badań nad prognozowaniem oraz wielowymiarową analizą upadłości przedsiębiorstw przez Prezydenta Miasta Gdańska w ramach Nagrody Miasta Gdańska dla Młodych Naukowców im. Jana Uphagena w kategorii nauk humanistycznych; 2011 r. – badania w ramach Projektu „Kształcimy najlepszych – kompleksowy program rozwoju doktorantów, młodych doktorantów i akademickiej kadry dydaktycznej Uniwersytetu Gdańskiego”, komponentu „Wsparcie stypendialne i szkoleniowe dla doktorantów i młodych doktorów”, w ramach realizowanej działalności badawczo-naukowej: „Upadłości przedsiębiorstw w Polsce – analiza strukturalna i metody prognozowania”; 2012 r. – grant na badania własne pt. „Analiza dyskryminacyjna w prognozowaniu wypłacalności przedsiębiorstw”; a także od 2010 r. cykliczne wsparcie finansowe badań z zakresu: „Procesy upadłościowe przedsiębiorstw w Polsce” przez Konferencję Przedsiębiorstw Finansowych w Polsce – Związek Pracodawców.

¹⁴ Dyskusja na temat poprawności stosowania terminu „demografia” w kontekście badań nad populacją jednostek gospodarczych stanowi przedmiot rozważań zawartych w podrozdziale 2.3.

dłościowych przedstawione zostały w czwartym rozdziale miary, które na potrzeby opracowania zostały nazwane Regionalnymi Barometrami Upadłości Przedsiębiorstw (RBUP). Ich metodykę oparto na konstrukcji tzw. współczynnika LQ (*Location Quotient* – wskaźnika lokalizacji), prekursorsko wykorzystywanego w latach 40. ubiegłego wieku przez G. Hildebranda oraz A. Mace'a jako „mnożnik zatrudnienia”.

Interesujące w rozdziale czwartym mogą być również wyniki badań ukierunkowanych na ocenę przeciętnego wieku upadających w Polsce przedsiębiorstw. Analiza populacji upadłych w Polsce w latach 2007–2013 jednostek gospodarczych może być argumentem wskazującym na wiarygodność i obiektywizm uzyskanych wyników, przynajmniej odnosząc się do przyjętego horyzontu czasowego. Wnioski z tej części badań wprowadzają bowiem porządek do literatury przedmiotu, w której często bardzo rozbieżnie, a zarazem – jak się wydaje – niestety również intuicyjnie formułowane są tezy, że upadłości dotyczą w Polsce w głównej mierze nowo utworzonych przedsiębiorstw, najczęściej w pierwszym roku ich działalności. Wielopłaszczyznowe studia nad opisem i charakterystyką procesów upadłościowych przedsiębiorstw, które zostały zawarte w studiach regionalnych w rozdziale czwartym, obejmują ponadto w szczególności badania nad strukturą upadłości przedsiębiorstw pod względem ich form prawnych, udziałów własnościowych, a także zróżnicowania branżowego. Autor ma nadzieję, że dzięki umiejscowieniu tego nurtu wielopłaszczyznowych badań zachodzące w gospodarce procesy upadłościowe przedsiębiorstw staną się bardziej przejrzyste. Ponadto zajmą one również swoje miejsce w podejmowanych badaniach naukowych przez inne zespoły badawcze, służąc nie tylko rozwojowi teorii nauk o zarządzaniu, ale również wypełniając określoną misję dla praktyki gospodarczej.

Przeprowadzenie opisanych w części empirycznej książki badań było możliwe m.in. dzięki konstruktywnej współpracy z życzliwymi i otwartymi na naukę osobami, pełniącymi różne funkcje m.in. w takich instytucjach, jak: Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej Ministerstwa Sprawiedliwości Rzeczypospolitej Polskiej, Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego, a także dostawca informacji gospodarczej Info Veriti Polska Sp. z o.o., której udziałowcem większościowym jest Info Veriti Capital Investments Ltd. z Londynu. Realizacja części empirycznej badań nie mogłaby zostać również ukończona bez wieloletniego wsparcia finansowego projektów naukowych, realizowanych w ramach badań własnych na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego, a także współfinansowanych ze środków Fundacji Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego. Przedmiotowe badania w nurcie obejmującym problematykę związaną z ochroną wierzycieli w procesach upadłościowych realizowałem ponadto w ramach współpracy z Instytutem Badań nad Gospodarką Rynkową oraz Związkiem Banków Polskich. Jestem wdzięczny za ponad pięcioletnią współpracę z Konferencją Przedsiębiorstw Finansowych – Związkiem Pracodawców, co umożliwiło wsparcie projektów badawczych z cyklu: „Procesy upadłościowe przedsiębiorstw w Polsce”, realizowanych od 2010 r. razem z Centrum Finansowym Banku BPS S.A. Splot wszystkich tych

działań umożliwił, poczynawszy od 2007 r., konsekwentną realizację wielopłaszczyznowych badań nad procesami upadłościowymi przedsiębiorstw w Polsce. Ich kierunek często wyznaczany był również doświadczeniami oraz wynikami badań innych zespołów naukowych, których działalność badawcza w głównej mierze koncentrowała się na problematyce bankructw i upadłości przedsiębiorstw w gospodarce. Dlatego też szczególne wyrazy uznania i podziękowania chciałbym skierować do Pani prof. dr hab. Elżbiety Mączyńskiej oraz Pana prof. dr hab. Andrzeja Hermana za możliwość współpracy i uczestnictwa w projektach oraz kolejnych edycjach międzynarodowych konferencji naukowych z cyklu „Ekonomia i prawo upadłości przedsiębiorstw”, organizowanych przez Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie.

W ostatnich słowach pragnę również podziękować wybranym osobom, które, poświęcając swój czas na dyskusję, udzielały mi konstruktywnych uwag i wносиły nowe, inspirujące spojrzenie na opisywane w książce problemy. Przede wszystkim dziękuję Panu prof. dr hab. Jerzemu Bielińskiemu za możliwość nieustannej konfrontacji pomysłów i problemów badawczych. Składam również podziękowania Panu prof. dr hab. Stanisławowi Kasiewiczowi, który, pochylając się nad jedną z ostatnich wersji książki, wniósł cenne uwagi i zmotywował mnie do wprowadzenia nowych treści. Paniom dr hab. Annie Zamojskiej, prof. UG, a także dr Ewie Wycinie dziękuję za istotne wskazówki oraz ilościowe spojrzenie na opisywane w pracy problemy badawcze.